

De ontstaansgeschiedenis van het Gezondheidscentrum Rhenen

F. Almekinders

Hoe zag de medische verzorging van de gemeente Rhenen er qua bemensing uit in het eerste oorlogsjaar 1940? De totale Rhenense bevolking telde op 31 december 1940 8416 personen. Er werkten vier artsen, één tandarts, één verloskundige, één apotheker en twee drogisten. In september 1941 werd zuster E.L. de Kat als vroedvrouw aangesteld. Zij verving hiermee mevr. Van der Meulen. Zuster C.A. van Lonkhuijzen was als wijkzuster sinds 1920 verantwoordelijk voor de kindverzorging. Als artsen fungeerden: C.H. Paris, C.J. van Kerkwijk, en in Elst S.M. van Ommeren. De artsen W. Waller en F.C.H. Comerell waren al min of meer met pensioen. Er was in 1927 aan de Nieuwe Veenendaalseweg een weeszieken- en badinrichting gebouwd in opdracht van het Bestuur van het Weesen Ziekenfonds 'Rhenen', dat eenvoudigheids halve het Wijkgebouw werd genoemd.

Wijkgebouw Ziekenzorg in 1938

Na de oorlog was de situatie niet wezenlijk veranderd. Dokter Van Kerkwijk en dokter Paris waren in Rhenen dé huisartsen, en in Elst dokter Van Ommeren. Dokter Van Kerkwijk deed in 1950 zijn praktijk over aan B. Stegeman, die als militair arts teruggekomen was uit het toenmalige Nederlands Indië. Rond 1947 vestigde zich een jonge arts, W. Treffers, in Achterberg, die zich een plaats wist te veroveren naast de artsen Paris en Stegeman. Hij werd ernstig ziek, zijn praktijk werd na zijn overlijden in 1953 voortgezet door G.E. Wijchers.

De jaren '50

De gezondheidszorg in Rhenen was eind jaren vijftig niet te vergelijken met de huidige eerste-lijnszorg. Er werkten vier huisartsen, ieder met een eigen praktijk,

G.E. Wijchers

waarvan één in Achterberg, één in Elst en twee in Rhenen: de artsen G.E. Wijchers, S.M. van Ommeren, B. Stegeman en C.H. Paris. Zij hielden spreekuur aan huis en werden in hun praktijkvoering geholpen door de (onbetaalde) doktersvrouw, of een assistente. De wijkverpleging werd verzorgd door twee wijkverpleegkundigen: zuster G.H. Feitsma en zuster J. Slagter. Zij waren in dienst bij de plaatselijke kruisorganisatie, de Vereniging Ziekenzorg. Deze vereniging was eigenaar van het Wijkgebouw uit 1927, waarin ook het consultatiebureau voor zuigelingen was gehuisvest en waar een groot uitleenmagazijn en een mortuarium deel van uitmaakten. Een enkele specialist hield er een spreekuurtje. Vanaf 1958 werkte schrijver dezes samen met dokter Paris en sinds juli 1960 werd deze praktijk in maatschapsverband voortgezet door de artsen F. Almekinders en P. Rienstra. In 1959 vond een forse verbouwing van het wijkgebouw plaats, om een betere accommodatie te verschaffen aan het mortuarium, het magazijn, de toegenomen consulten en tevens werden er flatjes gebouwd ten behoeve van de wijkzusters en de conciërge. In het wijkgebouw werkte ook de eerste fysiotherapeut in Rhenen, Henk van der Linden. Er was wel een vroedvrouw in Rhenen (zuster De Kat), maar veel van de verloskundige zorg werd verleend door de huisartsen zelf. De gemeente had een maatschappelijk werker in dienst, de heer Both, en de kerken oefenden hun diaconale taak zelfstandig uit. Tot slot: er was een apotheek in Rhenen, die in 1961 door het echtpaar Deys was overgenomen van de heer Th. Njo.

waarvan één in Achterberg, één in Elst en twee in Rhenen: de artsen G.E. Wijchers, S.M. van Ommeren, B. Stegeman en C.H. Paris. Zij hielden spreekuur aan huis en werden in hun praktijkvoering geholpen door de (onbetaalde) doktersvrouw, of een assistente.

De wijkverpleging werd verzorgd door twee wijkverpleegkundigen: zuster G.H. Feitsma en zuster J. Slagter.

Zij waren in dienst bij de plaatselijke kruisorganisatie, de Vereniging Ziekenzorg. Deze vereniging was eigenaar van het Wijkgebouw uit 1927, waarin ook het consultatiebureau voor zuigelingen was gehuisvest en waar een groot uitleenmagazijn en een mortuarium deel van uitmaakten. Een enkele specialist hield er een spreekuurtje.

B. Stegeman

Het Wijkgebouw ca. 1960

Er waren twee kleine ziekenhuisjes in de regio: in Wageningen en Veenendaal. Eén internist en één chirurg waren verantwoordelijk voor de klinische zorg. Pas ná 1955 waren er behoorlijke ziekenhuizen in Wageningen en Bennekom, Veenendaal opende pas in 1959. Het aantal specialisten groeide snel.

Ook het ziekenvervoer stond aanvankelijk in de kinderschoenen. Garage Van der Kolk in Wageningen exploiteerde een omgebouwde bestelbus als ambulance-wagen. Later werd het veel beter, toen taxibedrijf Bijl, later Van Sullichem, een professionele auto exploiteerde. Door het Rode Kruis getrainde vrijwilligers deden dienst als ambulance personeel. Vooral Peter van der Pijl en Willemien Stomphorst mogen hier wel genoemd worden.

De huisartsenzorg zag er in die tijd heel anders uit dan nu het geval is. Er werden veel huisbezoeken afgelegd, naar verhouding minder spreekuurbezoek en het telefonisch consult bestond vrijwel niet. Overigens waren er nog maar weinigen die toen een eigen telefoon hadden.

Een van de oorzaken van het veelvuldige huisbezoek was de toenmalige ziekwet waarbij de werknemers verplicht waren direct de huisarts te waarschuwen in geval van ziekte, op straffe van inhouding van het loon. Bovendien beschikten de meeste mensen niet over geschikt vervoer. Daarbij kwam nog dat de arbeidsomstandigheden in veel bedrijven slecht te noemen waren: berucht waren de sigarenfabrieken, de kunstzijde-industrie en de steenfabrieken. Ook de rol van de huisarts bij de vele ongevallen op de wegen veroorzaakte een zware fysieke en psychische belasting.

Ontwikkelingen

In de tweede helft van de jaren 60 van de vorige eeuw was de samenleving volop in beweging. Ook het beroep van huisarts maakte een grote ontwikkeling door. De huisartsengeneeskunde werd veel meer een vak met een eigen universitaire opleiding, anders dan de ziekenhuisgeneeskunde. In veler ogen leek het beroep van huisarts ondergewaardeerd en onderbetaald. Na jarenlange onderhandelingen kon een dreigend conflict met de ziekenfondsen over de honoraria door ingrijpen van de minister-president ten gunste van de huisartsen worden afgewend.

In dezelfde periode werden er in Rhenen regelmatig bijeenkomsten georganiseerd met de overige werkers in de eerste lijn, waardoor over en weer inzicht en begrip ontstond in elkaars werkwijze en mogelijkheden.

F. Almekinders

Bij de Rhenense huisartsen groeide het inzicht dat verdere samenwerking vanuit één gebouw veel verbetering zou brengen aan de zorg, maar ook in de zwaar belaste thuissituatie. De meest gehoorde argumenten voor samengaan waren:

- afstemming van het behandelingsbeleid
- afstemming van de receptuur, in overleg met de apothekers
- elkaar steunen bij moeilijke situaties
- bij waarneming beter op de hoogte zijn van wat er speelt
- nascholingen kunnen bijwonen en elkaar op de hoogte houden van nieuwe ontwikkelingen
- verdelen van specifieke vaardigheden, zoals E.C.G., plaatsen van het spiraaltje

Deze ontwikkeling had tot gevolg dat bij de huisartsen het plan rijpte, gezamenlijk een groepspraktijk te vormen, met de opzet om gemeenschappelijk vanuit één locatie te werken. Het Wijkgebouw leek daartoe een goede mogelijkheid te bieden, maar dan zou het eerst drastisch moeten worden uitgebreid. Hierbij moest ook ruimte worden gecreëerd om het paramedisch personeel onder te brengen, zonder wie een goede praktijkvoering ondenkbaar is.

Het overleg met de plaatselijke Vereniging Ziekenzorg over de vestiging van een

groepspraktijk in het wijkgebouw verliep constructief, maar langzaam, want het betrof een ingewikkelde situatie, waar elders in Nederland geen ervaring mee bestond.

Speciale vermelding verdient de secretaris-penningmeester van Ziekenzorg, die zeer veel werk heeft verzet om de plannen mogelijk te maken. Dit was Jan Hovestad, directeur van de plaatselijke Hobokenbank, die natuurlijk verantwoording schuldig was aan de leden van de vereniging.

Uitgangspunt was dat de vereniging geen winst behoefde te maken, en dat de te vormen groepspraktijk garant zou staan voor alle kosten. Daarnaast werden voorbereidingen getroffen voor een gezamenlijke praktijkvoering. Onderdeel daarvan waren onder andere de invoering van een afspraak-spreekuur, een gezamenlijk kaartsysteem, een grote wachtkamer, een balie, een laboratorium en de EHBO-kamer.

Verbouwing

Na de verbouwing van het Wijkgebouw in 1969-1970 waren er nog lang niet de ruimtelijke mogelijkheden die het nu heeft. In de nieuwbouw tegen het oude wijkgebouw waren de huisartsen gevestigd, in de bovenste verdieping waren flatjes ondergebracht. De fysiotherapie en de wijkverpleging bevonden zich nog in het oude gedeelte, en er was een kamer voor maatschappelijk werk en een gezamenlijke koffiekamer.

Op 11 mei 1970 vond de officiële opening plaats. Er was veel belangstelling, ook vanuit landelijk werkzame instanties. Vanuit het hele land kwam men kijken, want

dit was bijna uniek: in Hoensbroek was het eerste centrum al in gebruik genomen, maar Rhenen was het tweede in ons land.

Als gevolg van de invoering van een afspraak-spreekuur verdween ook het gescheiden behandelen van particuliere en ziekenfondspatiënten, zoals in die tijd in Nederland overal nog gebruikelijk was. Een andere bijzonderheid was de onderlinge

Nieuwbouw Medisch Centrum 1969

financiële samenwerking van de huisartsen: bij de aanvang van de samenwerking vond geen verrekening plaats van de waarde van de oude praktijken. De inkomsten en de uitgaven van de vier praktijken werden samengevoegd, eveneens zonder onderlinge verrekening, maar elke huisarts bleef wel 'zijn' eigen patiënten behandelen. Deze verregaande samenwerking bevorderde sterk de onderlinge solidariteit.

Heel snel echter liet zich toen de wet van de remmende voorsprong gelden: alle disciplines hadden al heel snel ruimtegebrek en dit was vooral merkbaar na de komst van de vijfde arts: dokter H.H.G. de Jong. Ook deed de eerste huisarts-in-opleiding, een vaste stageplaats vanuit de huisartsenopleiding in Utrecht, zijn intrede. Er kwamen inmiddels fysiotherapeuten bij, een derde wijkverpleegkundige en maatschappelijk werk deed zijn intrede vanuit kerkelijke organisaties. Deze situatie veranderde in enkele jaren drastisch. Het aantal consulten steeg, het aantal huisbezoeken daalde. Hierdoor ontstond een steeds grotere behoefte aan praktijkruimte, met laboratorium en een EHBO-kamer. Een nieuw verschijnsel deed zich einde zeventiger jaren voor: het praktijkonderwijs ging bij alle disciplines een rol spelen. Al met al leidde dit in 1977/1978 tot een nieuwe verbouwing, eveneens zeer ingrijpend, waarbij het gebouw zijn huidige contouren verkreeg. Een belangrijke factor hierbij waren ook de gunstige voorwaarden die van kracht werden bij het geven van opleidingen. Alle disciplines gingen een rol spelen in het praktijkonderwijs. Deze nieuwe verbouwing was ook organisatorisch geheel anders voorbereid: de vier deelnemende disciplines hadden hun onderlinge banden vastgelegd door middel van formele samenwerkingsafspraken, er was een bestuur gevormd waarin de vier kerndisciplines vertegenwoordigd waren met ieder twee leden. Voorts waren twee bestuursleden toegevoegd als vertegenwoordigers van de bevolking en er was een vertegenwoordiger van de Gemeente, met een adviserende stem. Begin 1979 werden de statuten van de Stichting Gezondheidscentrum Rhenen bij de notaris gepasseerd. Hiermee was ook juridisch en bestuurlijk een gezonde basis gelegd voor het voortbestaan van het Centrum.

Op deze plaats is het nog van belang één naam te noemen: de heer Berend Haan, die eerst als adviseur van de gemeente, en later als penningmeester en ook nog als voorzitter van de Vereniging Ziekzorg van onschatbare waarde is geweest. Sinds 1979 hebben er nog diverse bouwkundige aanpassingen plaatsgevonden, de grootste daarvan vond plaats in 1990 toen de ruimte van de kruisorganisatie ingrijpend gewijzigd werd. Hierbij moest de conciërgewoning worden opgeofferd.

Op organisatorisch gebied veranderde er eveneens het nodige. In 1990 deed de coördinator haar intrede. In haar takenpakket stonden het helpen sturen van de dagelijkse gang van zaken, het begeleiden en stimuleren van de samenwerking

tussen de verschillende disciplines en het ondersteunen van het bestuur van de Stichting Gezondheidscentrum Rhenen. Zowel het kruiswerk als de maatschappelijke dienstverlening gingen op in grotere, regionale verbanden. Hiermee namen in het bestuur regiodirecteuren de plaats in van lokale bestuurders. Het betekende de overname van vrijwillig bestuurswerk door beroepsmensen. Geleidelijk is men toegegroeid naar een geheel nieuwe opzet. Er is nu een onafhankelijk bestuur op afstand, geformeerd op basis van deskundigheid. De medewerkers vormen een samenwerkingsverband dat aangestuurd wordt door vertegenwoordigers van de grootste disciplines. Dit managementteam wordt ondersteund door de coördinator en de secretaresse. In 2004 werden nieuwe statuten gepasseerd en in 2005 is een nieuwe samenwerkingsovereenkomst getekend.

P. Rienstra

Huisvesting

De huisvesting is opnieuw een probleem aan het worden door diverse factoren. Nieuwe paramedische disciplines zijn toegetreden, zoals de verloskundige, de diëtiste, de logopedie, de trombosedienst enzovoorts. Ook de veranderde werkwijzen, sterke uitbreiding van de thuiszorg en een grotere behoefte aan privacy bij de balies zijn voorbeelden hiervan. Er wordt nu uitgezien naar een nieuwe locatie omdat het huidige gebouw 'uitverbouwd' is.

Het Gezondheidscentrum van 1990

Conclusie

Het huidige gezondheidscentrum is voortgekomen uit een initiatief, genomen in 1969, gebaseerd op het bieden van goede eerstelijnszorg vanuit één gebouw. Het is in die tijd meegegroeid met de veranderende samenleving.

De achterliggende filosofie is: bundeling van krachten in de eerstelijnszorg leidt tot betere resultaten, grotere arbeidsvreugde en het geheel komt de patiënten/cliënten ten goede.

Overzicht van de belangrijkste medische en paramedische dienstverleners die in dit artikel werden vermeld .

W. Waller	huisarts 1906-1938; gemeente- en schoolarts (1921) tot 1943 (overl. 1971)
F.C.H. Commerell	huisarts 1917 - ca 1940
C.A. van Lonkhuijzen	wijkverpleegkundige 1920-ca 1945
C.H. Paris	huisarts 1931-1960 (overl. 1960)
C.J. van Kerkwijk	huisarts 1938-1951
S.M. van Ommeren	huisarts 1940-1975; gemeente-arts 1943-1977 (overl. 1994)
E.L. de Kat	verloskundige 1941-?
G.H. Feitsma	wijkverpleegkundige 1944-?; overl. 1985)
W. Treffers	huisarts 1957- ca. 1953 (overl. 1953)
B. Stegeman	huisarts 1951-1981; gemeente-arts, (overl. 1981)
J. Slagter	wijkverpleegkundige 1956-1969
G.E. Wijchers	1953-1976 (overl. 1984)
F. Almekinders	huisarts 1958-1993
P. Rienstra	huisarts 1960-1991; overl. 1991)